DIMITRIE CANTEMIR ȘI OVIDIU

Dimitrie Cantemir este, după Miron Costin[1], al doilea scriitor român care se ocupă cu Ovidiu. Dar, spre deosebire de cel dintîi, eruditul Domnitor s-a servit de o documentație mai bogată, iar informațiile pe care ni le dă despre poet sînt mai numeroase și mai cuprinzătoare; asupra unora din ele insistă chiar în diferite scrieri ale sale. În paginile ce urmează voi trece în revistă aceste informații, grupîndu-le în jurul unor puncte centrale, după cum ele se referă la viața, exilul și locul de exil — localizarea vechii cetăți Tomis — sau la opera din exil — *Tristele* și *Ponticele* — și măsura în care a cunoscut valoarea ei ca izvor istoric.

Este adevărat că, făcînd această grupare, n-am ținut totdeauna seamă de cronologia scrierilor din care am cules știrile și nici de ordinea lor de succesiune în cadrul aceleiași scrieri. Am considerat, în schimb, mai important ca expunerea să fie unitară din punct de vedere tematic și, în același timp, să aibă un caracter de continuitate.

*

Despre viața lui Ovidiu, Cantemir ne dă numai cîteva știri sumare și răzlețe. Astfel, nemuritorul Sulmonez este amintit în „Catastihul istoricilor, gheografilor, filosofilor, poeticilor și a altor oameni învățați, Elini și Latini . . . . , a cărora nume să pomenesc și mărturiile li să aduc . . .“[2]. Revenind, în continuare, la Ovidiu, el spune doar că acesta „pe vremile lui Avgust au trăit“.

Mult mai multe știri decît înaintașul său, cronicarul Miron Costin, ne dă Cantemir despre exilul poetului. În primul rînd, în ceea ce privește cauzele, dintre numeroasele ipoteze care erau încă de pe atunci în dezbaterea învățaților, el se raliază la aceea potrivit căreia principala cauză a exilului ar fi fost poezia erotică. Anume, el arată că aceasta ar fi avut o influență nefastă asupra societății contemporane și chiar printre membrii familiei imperiale.

Iată ce spune autorul textual în această privință: „. . . carile [Ovidiu] scriind în Roma niște stihuri, cu carele învăța meșterșugul dragostelor scîrnave, pre acestea citindu-le Iulia, fata sau precum unii zic nepoata lui Avgust Chesar, atîta în de desfrănată și după toate poftele trupești dată viață căzusă, cît nu numai ea singură toată stihirea femeiască lepădasă și toată rușinea de pe obraz rădicasă, ci încă și pre

[1] Vezi N. Lascu, *Ovidiu în opera lui Miron Costin,* în *Transilvania,* 72, nr. 10, 1941, p. 706—717.

[2] *Hronicul a vechimei Romano-Moldo-Vlahilor* (ed. 1901), p. 54.

https://biblioteca-digitala.ro

alte multe doamne și giupînese Romane, după pierduta sa minte și grozave fapte trăgînd și aducînd, prin theatruri și prin uliță în băuturi, mîncări și alte ciudate desfătări, ziua și noaptea îmbla"[3].

Cîteva pagini mai departe, Cantemir revine asupra acestor versuri, indicînd și data cînd au fost scrise: „la anul nainte de Hs. 22, sau cu un an mai nainte... sau cu un an pre urmă, Ovidie Poeticul au scris acele verșuri pentru meșterșugul a iubi, și cu învățătura lor Iulia, fata sau nepoata lui Avgust Chesar, la ocară ca aceia vinisă, precum am zis"[4].

În alt loc Cantemir arată amănunțit și pedeapsa dată de împărat poetului, precizînd locul unde a fost exilat și chiar data cînd ar fi fost trimis în exil: „Pentru aceasta dară Avgust Chesar pre acest poetic în mînie pornindu-să, l-au trimis la cetatea ce-i zic Tomos... Tîmplatu-s-au dară acestui poetic izgnanie cu șepte ani mai denainte de nașterea Domnului Hs."[5]. Ultima indicație este inexactă; în realitate, după cum se știe de altfel, poetul a fost exilat la sfîrșitul anului 8 e.n.

Dificultăți și mai mari apar cînd e vorba de identificarea și localizarea vechii cetăți Tomis. În acest scop, Cantemir a cules numeroase informații, din cele existente pe atunci. Diversitatea acestor informații explică, de altfel, și variantele sub care figurează în opera Domnitorului numele însuși al localității. Forma cea mai frecventă este *Thomos*[6]; urmează, în ordine descrescîndă, *Tomus*[7], iar forma Tomis, generală în opera lui Ovidiu, apare o singură dată[8].

În ceea ce privește localizarea acestei cetăți, Cantemir recunoaște că există o mare divergență de păreri: „mare gîlceavă iaste între învățați, care să fie fost"[9]. Într-o altă scriere mărturisește că nu este în măsură să formuleze o judecată sigură, față de atîtea opinii contrastante: „inter tot authorum discrepantes opiniones, quid certum sit iudicare haud possum"[10]. Cu toate acestea, declară că va spune și el ceea ce crede în această chestiune, ca unul care cunoaște întrucîtva ținuturile respective[11].

Spre a-și putea forma o părere întemeiată, Domnitorul pune în discuție toate informațiile date pînă la el de către diferiții autori, mai vechi sau mai noi. Astfel, o dată spune că Tomis este „o cetate de pre Marea Neagră"[12]. Ulterior el revine cu precizarea surselor: „cei mai vechi istorici și gheografi o pun peste Dunăre în Misia, la marginea Mării Negre", adăugînd că „foarte rău greșește" istoricul polonez Sarnicius (Sarnicki), care susținuse că Tomis ar fi fost „cetate la Dunăre"[13].

---

[3] *Hronicul*..., p. 117. Pentru amănunte, vezi N. Lascu, *Dimitrie Cantemir despre exilul lui Ovidiu*, în *AISC*, IV, p. 17—34.
[4] Idem, *op. cit.*, p. 121.
[5] Idem, *op. cit.*, p. 117.
[6] *Hronicul*..., p. 122, 211, 261; *Descrierea Moldovei* (ed. 1973), p. 68, nota; p. 86, nota.
[7] *Hronicul*..., p. 72.
[8] Idem, *op. cit.*, p. 212.
[9] Idem, *op. cit.*, p. 122.
[10] *Descrierea Moldovei*, p. 86, nota.
[11] *Ibidem*.
[12] *Hronicul*..., p. 122.
[13] Idem, *op. cit.*, p. 261.

https://biblioteca-digitala.ro

Într-o altă scriere revine la Sarnicius, cu amănuntul că acesta încercase s-o identifice cu Chilia[14].

În sprijinul afirmației sale de mai sus, Cantemir povestește, după Zosimos și Zonaras, că în anul 257 „tătarii, așteptînd iarna și Dunărea înghețînd, s-au pornit, lăsînd Marea Neagră în stînga, toți pedeștri pre marginile mării, țiind în dreapta uscatul și cetățile Tomos, Istros și Anhialon"[15]. Tot așa, arată în continuare că pe timpul împăratului Claudius, deci între anii 269—270, sciții, aliindu-se cu peucii și cu goții, au construit aproape de Nistru, pe unde locuiau atunci, un număr de 6.000 de vase, „în carile întrînd 320.000 oameni și trecînd pre lîngă Tomis și pre lîngă Marchianopolis, au întrat în Misia"[16].

Dar, în pofida acestor știri categorice furnizate de izvoarele antice, Cantemir se raliază totuși la versiunea după care cetatea Tomis era localizată la Cetatea Albă. Astfel, în *Hronicul* . . . o spune o dată explicit: „. . . care (cetate) socotim să fie fost unde iaste acmu Cetatea Albă"[17]. În alt loc el anunță numai că va dovedi acest lucru într-o altă scriere: „. . . ce noi unde vom zice pentru alte cetăți a Moldovei vom arăta cu bune dovede că cetatea Tomos iaste acmu Cetatea Albă"[18]. Ceva mai tîrziu el revine în aceeași scriere asupra acestei probleme, spunînd că cetatea Tomis „din multe dovede socotim să fi fost unde iaste acmu Cetatea Albă"[19]. Tot așa, vorbind și într-o altă lucrare despre Cetatea Albă, el spune următoarele: „Ea este o cetate foarte veche și renumită, pentru că aici a fost în exil marele poet Ovidiu . . . Dar despre asta voi vorbi mai pe larg într-alt loc"[20]. Ceva mai departe spune același lucru: „. . . și e renumită pentru că aici a fost Ovidiu în exil"[21].

Toate aluziile făcute mai sus vizează, în realitate, *Descrierea Moldovei*, în care el stăruie într-adevăr mai pe larg asupra localizării vechii cetăți Tomis la Cetatea Albă.

Astfel, el susține o dată în această lucrare[22] că cetatea Tomis nu putea fi așezată decît în Sarmația. Iar în sprijinul afirmației sale aduce mărturia poetului însuși, care spune că este exilat în pămîntul Sarmației și că nu vrea să fie înmormîntat acolo:

Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum[23].

Dar un amănunt și mai important pentru întreaga argumentare a lui Cantemir este numirea dată de poet celor două rîuri din Sarmația: Tyras și Boristhenes. De aici concluzia că localitatea unde a fost exilat Ovidiu trebuie să fi fost în Sarmația, în apropierea unuia din rîurile Nistru sau Nipru.

---

[14] *Descrierea Moldovei*, p. 86, nota.
[15] *Hronicul* . . . , p. 211.
[16] Idem, *op. cit.*, p. 212.
[17] Idem, *op. cit.*, p. 72.
[18] Idem, *op. cit.*, p. 122.
[19] Idem, *op. cit.*, p. 261.
[20] *Istoria Imperiului Otoman* (ed. 1875), p. 178, nota 27.
[21] Idem, *op. cit.*, p. 273, nota 38.
[22] *Descrierea Moldovei*, p. 86, nota.
[23] *Pontice*, I, 2, v. 60.

https://biblioteca-digitala.ro

Precizări aduce atunci cînd, vorbind despre apele și îndeosebi despre lacurile din sudul Moldovei, Cantemir amintește și lacul numit de către localnici *Lacul Ovidului*, de lîngă Cetatea Albă, vestit, adaugă el, pentru că în apropierea acestuia a fost exilat Ovidiu[24]. Învățatul Domnitor încearcă să dea, astfel, o fundamentare științifică acestei probleme, aducînd în sprijinul argumentării sale un bogat material documentar, deși ea ocupa numai un loc cu totul secundar în ansamblul scrierilor sale. Anume, el precizează că datele asupra acestui lac le cunoaște din două izvoare: pe de o parte, populația din partea locului susține acest lucru, iar, pe de alta, istoricii poloni, îndeosebi Sarnicius, se exprimă în același sens[25].

Primul izvor este deosebit de important, deoarece atestă existența unei tradiții populare locale pe timpul lui Cantemir; această tradiție mai dăinuia încă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Într-adevăr, existența ei este ateștată de Ognibene, un ziarist italian de la Aquila (regiunea Abruzzo), care în anul 1875 vizitează țărmul nord-vestic al Mării Negre, luîndu-se tocmai după datele acestei tradiții.

Este însă adevărat că Ognibene nu știa că tradiția reprodusă de el fusese cunoscută și publicată mai pe larg de Costache Stamati și de Mihail Kogălniceanu[26]. Aceasta înseamnă că el a cules-o la fața locului. Așa se explică, de altfel, și existența unui element nou în relatarea ziaristului italian, anume că Ovidiu ar fi scris unele poeme în grai moldovenesc[27].

Cel de-al doilea izvor este o mărturie în plus că învățatul Domnitor era la curent cu versiunile care circulau în literatura istorică poloneză. Așa se explică, de altfel, și numele lacului sub forma frecventă în scrierile istoricilor poloni, adică „Vidovul", dat lacului în *Hronic*.

Mai mult încă: atras de asemănarea de nume, Cantemir încearcă să explice după acest lac și numele cetății Ivida. Astfel, înșirînd după Procopius[28] cetățile din Dacia și din Sciția, el amintește cetatea Ivida, despre care spune textual: „pe care socotim să fie așa chemată de pe balta Ovidie, căreia îi zicem noi Vidovul"[29]. Tot așa, revenind mai departe asupra cetății Ivida, Cantemir spune că „aceasta au luat numele de pre lacul ce-i zicem acmu noi Vidovul"[30].

Dar, făcînd această afirmație, Domnitorul moldovean se îndepărtează de Sarmația și ajunge în partea de nord a Dobrogei, în ținutul Babadagului, unde se afla cetatea Ivida. Este adevărat, pe de altă parte, că această afirmație reprezintă, în realitate, ecoul unei tradiții potrivit căreia Ovidiu ar fi fost exilat în apropiere de Babadag, așezat pe locul vechii cetăți Tomis, iar un lac din apropiere s-ar fi numit după poetul latin.

---

[24] *Descrierea Moldovei*, p. 86, nota.
[25] *Ibidem*.
[26] Vezi amănunte în N. Lascu, *Ovidiu în România*, p. 360—363.
[27] Vezi N. Lascu, *Călători italieni pe urmele lui Ovidiu la Tomis*, în *Pontica*, V, 1972, p. 452.
[28] *De aedificiis*, IV, 7, 19.
[29] *Hronicul...*, p. 155.
[30] Idem, *op. cit.*, p. 323.

https://biblioteca-digitala.ro

Avem două mărturii privitoare la existenţa acestei tradiţii. Una datează chiar de pe timpul Domnitorului, anume a unui călător francez, La Motraye, care spune în această privinţă: „M-am dus la Baba (Babadag), pe care unii geografi îl consideră drept Tomis... bazîndu-şi părerea lor pe un lac din vecinătate, al cărui nume, Ovidovo, li s-a părut că are legătură cu numele lui Ovidiu"[31]. Ecoul aceleeaşi tradiţii îl aflăm şi la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, în jurnalul de călătorie al abatelui Boscovich: „Babadà... che si credeva essere l'antica Tomi, luogo dell'esilio d'Ovidio"[32].

Nemulţumit cu concluziile trase din simpla asemănare de nume, Cantemir încearcă mai întîi să concilieze cele două versiuni, admiţînd valabilitatea uneia sau a celeilalte pentru identificarea cetăţii Tomis. În acelaşi timp, el îşi dă seama şi de impasul în care se afla; de aceea afirmă că „sau Cetatea Albă iaste, sau alta mai aproape de lac cu acesta nume; însă noi ce din istorici a dosluşi n-am putut, socoteala la cetitori lăsăm"[33].

Renunţînd definitiv la varianta Ivida, în *Descrierea Moldovei* Cantemir se ocupă numai cu Cetatea Albă, îndeosebi cu aşa-zisul *Lac al Ovidului*. Despre acesta ne furnizează o sumedenie de date, unele din ele contradictorii şi inexacte, asupra cărora nu consider oportun să mai insist. De aici se poate însă prezuma că, deşi par a fi ale unuia care cunoştea locurile — cel puţin după cele afirmate — ştirile date de el au fost culese, în realitate, din izvoare scrise şi, probabil, de pe unele hărţi ce i-au fost accesibile. Cu toate acestea, din ştirile din *Descrierea Moldovei* rezultă în mod cît se poate de limpede că *Ovidii Lacus (Lacul Ovidului)* se chema pe vremea aceea lacul pe care noi îl cunoaştem astăzi sub numele de Limanul Nistrului.

*

Din opera lui Ovidiu, Cantemir se mai ocupă, după cele spuse mai înainte despre poeziile erotice, cu scrisorile din exil. El dă tuturor acestora un titlu colectiv, *De Pont*, sau *Pentru Pont*, fără să mai facă vreo distincţie între cele două culegeri. Insistă îndeosebi asupra versurilor adresate de poet lui Graecinus, care era pe atunci consul la Roma, cu speranţa că acesta va putea obţine de la împărat iertarea şi rechemarea din exil: „Deci acest poetic fiind la acea cetate izgonit, scris-au şi alte stihuri, ce le pomeneşte *De Pont*, în carile scriind cătră un Flaccus Greţin, ce era şi consul atuncea la Roma şi din familia Flackcilor .... nedejduia că printr-însul va putea lua ertare şi să se întoarcă iarăş la Roma"[34].

Revenind în alt loc asupra aceluiaşi personaj, Cantemir spune: „... Flac cu porecla Greţin, om de Senat..., la carele Ovidie poeticul

[31] Cf. G. Vâlsan, *„Lacul Ovidiului" şi Românii*, în *Graiul Românesc*, II, 1928, p. 115—118.
[32] R. G. Boscovich, *Giornale di un viaggio da Costantinopoli in Polonia*, Bassano, 1784, p. 101.
[33] *Hronicul*..., p. 323.
[34] Idem, *op. cit.*, p. 117.

https://biblioteca-digitala.ro

trimiţînd stihurile ce scrisese unde era la izgnanie se ruga să cază la Avgust, ca doară îl va putea scoate de la acea izgnanie"[35]. În sfîrşit, altă dată nu-i dă nici un titlu, ci numai numele: „. . . . Pomponie Flaccus Greţinus . . . ; către acesta . . . scriind Ovidie de la Tomos cetatea, au trimis acele stihuri pentru Pont la dînsul în Roma"[36].

Mai mult încă: Învăţatul Domnitor reprezintă o etapă importantă în ceea ce priveşte utilizarea scrisorilor din exil ale lui Ovidiu ca izvor istoric. El face apel la ştirile date de poet mai întîi în vastele şi eruditele prolegomene ale *Hronicului*. Astfel, vorbind despre războaiele pe care le-a purtat Flaccus împotriva geţilor din regiunea cursului inferior al Dunării, Cantemir afirmă că despre ele „şi din stihurile lui Ovidie Poeticul, carile scrie pentru Pont, ne putem adeveri"[37].

Pe mărturia lui Ovidiu se întemeiază şi cînd susţine că, mai înainte de domnia lui Augustus, geţii sau dacii au stăpînit ambele maluri ale Dunării, spunînd textual că despre aceasta „nu numai cea de obşte a Romanilor istorie, ci încă şi Ovidie Poeticul mărturiseşte"[38]. El ştie, de asemenea, că unor autori antici li s-au părut „mănoase marginile Dunării, precum şi Ovidie Poeticul le numeşte"[39].

Mai important este însă pasajul în care, după ce se ocupă cu cauzele exilului şi cu localizarea vechii cetăţi Tomis, amintite mai înainte, Cantemir vorbeşte de versurile din exil ale poetului, subliniind şi valoarea lor documentară: „. . . în carile arată firea neamurilor de pre acolo, aşezămîntul locurilor, cursul apelor şi vrăjmăşia Mării Negre"[40].

Dar, chiar dacă a sesizat, pe de o parte, valoarea operei din exil ca izvor istoric, Cantemir îşi dă seama, pe de altă parte, şi de elementele subiective şi chiar de exagerările pe care ea le cuprinde. El arată explicit acest lucru într-unul din pasajele următoare: „Ce precum noi am putut pricepe, Ovidius mai mult să fi scris din slobozenie poeticească, decît din trebuinţa adevărului"[41].

Cu toate aceste rezerve, Domnitorul face apel la ştirile date de Ovidiu atît în *Hronic*, cît şi în *Descrierea Moldovei*. Astfel, de la Ovidiu pleacă el atunci cînd îşi susţine etimologia potrivit căreia cuvintele Bugeac şi Basarabia ar deriva de la numele bessilor, populaţie amintită într-o elegie din exil[42]. De asemenea, luînd parte la discuţia iscată în jurul părerii umanistului italian Enea Silvio Piccolomini cu privire la originea cuvîntului vlah, Cantemir susţine, ca şi predecesorul său Miron Costin, că izvorul acestuia a fost Ovidiu: „Precum dară mi se pare, această a sa rătăcită socotială de aiurea n-au luat-o . . . , fără numai din stihurile unui vestit poetic Romanesc, ce-i zic Ovidius"[43].

---

[35] Idem, *op. cit.*, p. 130.
[36] Idem, *op. cit.*, p. 124.
[37] Idem, *op. cit.*, p. 63.
[38] Idem, *op. cit.*, p. 67.
[39] Idem, *op. cit.*, p. 230.
[40] Idem, *op. cit.*, p. 117.
[41] Idem, *op. cit.*, p. 122.
[42] *Descrierea Moldovei*, p. 84, nota.
[43] *Hronicul* . . . , p. 117.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar el nu se mulţumeşte cu această simplă constatare, ci adaugă că versurile aduse de Enea Silvio în sprijinul teoriei susţinute[44] sînt tocmai împotriva lui, deoarece „Ovidius nu zice că Flaccus, fiind biruitoriu în aceste părţi de loc asupra Gheţilor şi el stăpînind locurile marginilor Dunării, să fi avut războiu cu Dachii, ci cu Gheţii"[45].

*

La capătul acestei succinte inventarieri a ecourilor pe care personalitatea şi opera poetului Ovidiu le-au lăsat în diferitele scrieri ale lui Dimitrie Cantemir, consider necesar să subliniez din nou eforturile depuse de către Domnitor pentru a da o fundamentare ştiinţifică unora din numeroasele versiuni privitoare la locul de exil, pentru care a folosit un material documentar imens, în raport cu posibilităţile de informare din acel timp şi dînd dovadă de o vastă erudiţie. Această latură a activităţii învăţatului Domnitor, ignorată de biografii lui şi, în general, de istoricii noştri literari, am considerat oportun s-o pun din nou în lumină acum, la scurgerea a trei secole de la naştere şi 250 de ani de la moarte, ca un binemeritat omagiu adus unuia din cei mai iluştri umanişti ai epocii sale.

Mai adaug, în încheiere, că frecventele reveniri, din diferitele scrieri, asupra unor amănunte cu privire la exilul lui Ovidiu nu mi se par de loc întîmplătoare. Aceste amănunte provin din opere scrise în anii petrecuţi departe de patrie, ani în care a purtat mereu vie în suflet imaginea ei scumpă. Presupun, prin urmare, că marele fiu al Moldovei scria despre rugăminţile poetului adresate prietenilor influenţi pe lîngă împărat — cum era de exemplu Graecinus — de a obţine întoarcerea sa la Roma nu numai cu înţelegere, dar şi cu profundă compasiune. Iar printre versurile intitulate *De Pont* va fi citit cu siguranţă şi-i vor fi rămas adînc întipărite în memorie şi în inimă şi acestea:

Nescioqua natale solum dulcedine cunctos
Ducit et inmemores non sinit esse sui[46].

Cu ce-i vrăjeşte oare pe toţi pămîntul ţării,
De nu-l mai poate nimeni de-a pururea uita?

(trad. T. Naum)

Mai mult încă: un ecou îndepărtat al acestor versuri, cu toată încărcătura lor emotivă, îl reprezintă pentru mine ultimele cuvinte ce i se atribuie lui Cantemir pe patul morţii, departe de patrie. Le-am auzit acum 50 de ani, rostite de profesorul meu de istorie, la comemorarea festivă a două secole de la moarte, care a avut loc la liceul din Alba Iulia: „Iar cînd s-au apropiat umbrele morţii, în clipele cînd omul simte mai bine rostul lui pe acest pămînt, i-au răsărit în zare cîmpiile mă-

[44] *Pontice*, IV, 9, v. 75—78.
[45] *Hronicul* . . . , p. 117—118.
[46] *Pontice*, I, 3, v. 35—36.

https://biblioteca-digitala.ro

noase ale Moldovei, codrii seculari și dumbrăvile cu ape limpezi, pe care le-a descris cu atîta dragoste în cărțile lui, tot trecutul Moldovei i-a reînviat, strămoșii lui țărani din părțile Fălciului, cari au sîngerat pentru apărarea gliei străbune și ale căror drepturi le-a apărat cu iubire și patimă, și, cuprins de o tainică nostalgie, sfetnicul intim al țarului Petru, departe de țara sa, a șoptit plin de durere: „dulce este dragostea moșiei!"[47]. Ultimul cuvînt, înmiresmat cu parfum de cronici, însemna pentru el „țara părinților săi" sau, așa cum se exprimă poetul latin, „pămîntul țării".

NICOLAE LASCU

DIMITRIE CANTEMIR E OVIDIO

(Riassunto)

Il Principe Moldavo Dimitrie Cantemir è il secondo scrittore romeno, dopo il cronista Miron Costin, il quale si occupa di Ovidio. Ma la sua documentazione è più ricca e le informazioni fornite, perquanto occasionali nei suoi scritti storici, sono più numerose e più ampie. L'Autore raggruppa tutte queste informazioni intorno ad alcuni problemi centrali: la vita, l'esilio, il luogo d'esilio e la sua identificazione, l'opera dell'esilio ed il suo valore storico.

Dopo un accurato inventario e dopo una minuta analisi di queste informazioni, l'autore interpreta la predilezione dell'illustre umanista per il poeta esiliato sulle nostre terre per l'identità con la propria sorte, essendo anche lui costretto da alcune circostanze storiche di passare l'ultima parte della sua vita lontano dalla patria e di essere sepolto in terra straniera.

[47] I. Sandu, *Dimitrie Cantemîr* (Pomenire la 200 de ani de la moartea lui), în *Anuarul liceului „Mihai Viteazul" din Alba Iulia,* anul școlar 1923—1924, p. 45.

https://biblioteca-digitala.ro